

Deprem Gözlem Raporu

Umut-Sen

17.03.2023

İçindekiler

Giriş	4
Genel Gözlemler	5
Sahadan Spesifik Gözlemler	15
İskenderun, Arsuz, Samandağ, Antakya	15
Kırıkhan, Hassa, Altınüzüm, İsla-	
hiye, Nurdağı	21
Maraş, Göksun, Elbistan	24
Malatya, Doğanşehir	28
Erkenek, Besni, Adıyaman	30
Bozova, Urfa, Birecik, Gaziantep,	
Pazarcık, Osmaniye	32
Genel Değerlendirme	37

Giriş

6 Şubat 2023 tarihinde saat 04:17'de Pazarcık merkezli 7,7 büyüklüğünde, saat 13:24'te Elbistan merkezli 7,6 büyüklüğünde iki büyük deprem gerçekleşti. Bu depremler sonrasında farklı büyüklüklerde birçok sarsıntının gerçekleştiği artçı depremler yaşanmış, ekiplerimiz depremden etkilenen yerlerin bir kısmına dayanışma ve arama kurtarma faaliyetleri için hızlıca organize olarak ulaşmıştır.

Bununla birlikte depremin etkilerini gözlemek, yapılması gerekenleri tespit etmek ve koordinasyonu sağlamak amacıyla 8 ilin merkez ilçeleri, 25 ilçe ve bazı köyler ziyaret edilmiştir. Çalışmalarımız ve ziyaretlerimiz sırasında yaptığımız gözlemlerden çıkarabileceğimiz ortak sonuç; emekçi halkımızın büyük bir yıkımla karşı karşıya kaldığı, sermaye devletinin ise bu yıkım sürecini yeni bir birikim fırsatı olarak görerek buna göre konum aldığı, tüm organizasyonlarını bu çerçevede doğrultusunda yaptığı ve kendini buna göre şekillendirdiği gerçeğidir.

Genel Gözlemler

Yaşanan depremlerin AFAD tarafından devletin tüm birimlerine çok hızlı ve organize bir şekilde ulaştırıldığı bilinmekte olup, depremin zararları depremin yaşandığı ilk 1 saat içinde tespit edilebilmiştir. Bu doğrultuda ilk 2 saat içinde kabine toplantısı yapılmış ve acil kararlar alınmıştır. İlk 3 saat içinde devletin tüm birimlerinin, mahalli idareler ve tüm kamu kurumlarının harekete geçtiğine dair sosyal medyadan bilgilendirme ve paylaşımlar yapılmıştır.

Yaklaşık 1,5 saat sonra Türkiye Afet Planı'na göre belirlenmiş müdahale seviyeleri içinde en yüksek seviye olan 4. derece alarm ilan edilmiştir. Bu seviye alarm ülkenin ulusal kapasitesinin tamamının seferber edilmesi gerektiği, ayrıca bu yeterli gelmeyeceği için uluslararası kapasitenin de dahil edilmesi gerektiğine ilişkindir.

Depremin ilk anlarında çok planlı ve sistematik ilerleyen devlet mekanizması bu aşamadan sonra birden bire duraklamaya başlamış, sonrasında kimi yerlerde görünmez olmuş, kimi yerlerde de silikleşmiştir.

Devletin bazı bölgelerde arama kurtarma ve hayatta kalanların barınma, beslenme ve hayatını sürdürebilmek için gerekli temel yaşamsal ihtiyaçları karşıla(ya)madığı yoğun olarak gözlemlenmiştir.

Aynı şekilde yemek, çadır, su, battaniye vs. gibi hayati öneme sahip gereçlerin büyük ölçüde dayanışma içinde olan gönüllü kişi ve kurumların yaptığı organizasyonlar aracılığıyla sağlandığı gözlemlenmiştir.

Ülkemizin ve dünyanın dört bir yanından arama kurtarma talepleri, yardım konvoyları, gönüllü katılımları bürokrasi içine hapsedilmiş, deprem için hayati derecede önemli ilk 72 saatin ağırlıklı bir bölümü heba edilmiştir. **Devletin kendi organizasyonunu yerine getirememesi bir yana, gelen talepler dahi organize edilmemiştir.**

Devletin sınırlı bazı merkezler dışında depremin etkisinin olduğu çok geniş bir alanda neredeyse hiç varlık göstermediği, insanların kendi kaderlerine terk edildiği gözlemlenmiştir.

Canlı kurtarmaların çok büyük bölümünün ilk iki gün içinde depremi yaşayan halk tarafından yapılmış olduğu gözlenmiştir. Özellikle kara yollarında çok uzun saatler alan trafik yoğunluğu profesyonel ekiplerin erken ulaşmasına engel olmuştur. Yıkılan yollar, köprüler, kullanılamaz hale gelen havaalanları bu ulaşamama sorununu büyütüştür. 17 Ağustos 1999 depreminde ordunun helikopterler dahil tüm ekipmanı ve gücüyle, sahaya inmiş gönüllüler ve diğer kurumlarla ahenkli ve senkronize çalışmış olma tecrübesi -ordu politik

endişelerle devre dışı tutulduğu için- bu depreme aktarılmamış, **kamuoyundan yükselen tepkiler nedeniyle ordu unsurları beşinci gün sahada kalabalıkça görünür olmuştur.**

Bu bölgelerde ciddi bir koordinasyon sorunu yaşandığı, yurttaşların kendi inisiyatifleriyle oluşturdukları koordinasyon merkezlerinin gelen yardımları dağıtmakta belirleyici olduğu; arama kurtarma faaliyetlerinde ciddi yetersizlikler olduğu ve yaygın olarak **özellikle madencilerin, sivil arama kurtarma ekiplerinin ve yurttaşların bireysel çabasının sahadaki esas belirleyici olduğu gözlemlenmiştir.**

AFAD gerek arama kurtarma gerekse de yardım dağıtımını organizasyonlarında ciddi boşluklar oluşturmuştur.

Bazı bölgelerde devlet daha organize çalışmış, buralarda çadır alanı, aşevi gibi ihtiyaçları ordu, koluk ve AFAD üzerinden daha etkin bir şekilde yürütmüştür. Lakin bu organizasyonun kurulduğu yerlerde dahi son derece geç kalındığını söylemek mümkün.

Depremin doğrudan etkilediği bölgelerde, **13 Şubat gününe kadar elektrik, su, tuvalet, benzin/mazot/gaz, barınma ve ısınmaya dair ciddi eksiklikler görülmüştür.** Bu eksikliklerin bir kısmı bazı bölgelerde halen devam etmektedir.

Şebeke sularının neredeyse tüm deprem bölgesinde kesik olması çok büyük hijyen sorunlarına sebep olmuş; su, sabun, peçete vs. ulaşmak çok zor olmuştur. Ziyaret ettiğimiz bölgelerin ağırlıklı bölümünde insanların bu ihtiyaçlarını gideremediği görülmüştür. Buna bağlı olarak umumi tuvaletler kapalı veya kullanılamaz haldedir bu, çok ciddi hastalık ve mikrop yayma riski yaratmıştır. Suya ulaşamayan, tuvalet ihtiyaçlarının karşılanmadığı, banyo yapılamayan, insanların temel hijyen ihtiyaçlarını karşılanmadığı bir ortamda salgın hastalık riskleri yüksek seviyelere ulaşmıştır.

Toplum sağlığına dair neredeyse hiç bir önlem alınmamıştır. Bu durumların daha da uzun sürmesi halinde toplum sağlığına dair büyük sorunların oluşma ihtimali vardır.

Deprem bölgelerinde özellikle kamu görevlilerinin de parçası veya sebebi olduğu ciddi oranda hak ihlalleri yaşanmakta, işkence ve kötü muamele uygulamalarına rastlanmaktadır. Kamu görevlilerinin keyfi uygulamaları had safhadadır. Bu durum kamuyuna da kısmen yansımaktadır.

Göçmenlere ilişkin ayrımcı uygulamalar, ırkçılığa varan nefret söylemleri yaygın olarak gözlemlenmiştir.

Köylere dair genel durumda ise bir çok köyde arama kurtarma çalışmalarının hiç yapılmadığı,

insanların göçük altında kaldığı, canlı kalan insanların kurtarılmadığı ve kaderlerine terk edildiği sıklıkla dile getirilen konulardandır. Yine köylülerin enkazlardan çıkardıkları cenazeleri hastane kaydı ya da kolluk kontrolü olmadan defnettikleri olgusu AFAD'ın ölen sayısı açıklamasına temkinli yaklaşmamızı salık veriyor. Yardım malzemelerinin ise kimi köylerde 4-5 gün gibi çok uzun süreler hiç ulaşmadığı ifade edilmiştir.

Hayvan barınaklarının ciddi zararlar gördüğü, çok sayıda hayvanın öldüğü görülmüştür. Hayvanların yaşamını korumaya, barınmaya, kurtarmaya dair neredeyse hiç plan yapılmamış olduğu görülmüştür. Deprem sonrası soğuk hava koşullarından etkilenen çok sayıda hayvan olduğu depremle birlikte ahırların yıkıldığı ve hayvan yemlerinin telef olduğu, yıkılan pek çok ahırın yerine hayvanların barınacağı alanların henüz yapılmadığı gözlemlenmiştir.

Pek çok il ve ilçe merkezinde gıda ihtiyaçlarının çok yoğun olduğu ve gıdaya ulaşamayan durumlarda insanların zincir marketlerden temel ihtiyaçlarını karşıladıkları görülmüştür, ancak bu durumun yağma gibi değerlendirilmesi söz konusu olup bu insanlar yağmacı olarak yaftalanmıştır.

Bir ekmek, iki kilo pirinç üzerinden mülkiyet hakkını kutsayan anlayış aynı mülkiyet hakkını korumayı insanların göçük altında ka-

lan varlıkları için hiçbir şekilde dikkate alınmamıştır.

Kamu organizasyonlarında yürütülen enkaz kaldırma faaliyeti tamamen bir inşaat faaliyeti gibi yürütülmüş, **insanların “yaşıyor olma ihtimali” dikkate alınmamış ve/veya ölülerine saygı gösterilmemiştir.** İnsanların değerleri, anıları, göçük altında kalan maddi veya manevi varlıklarının korunması, aranması işlemi hiç bir şekilde düşünülmemiştir.

Cenazelerin vücut bütünlüğü korunacak şekilde çıkarılması düşünülmemiş, dozerler ve kepçelerle arama kurtarma yapılmıştır. İnsanların vücut bütünlüğünün bozulduğuna dair beyanlar tarafımıza da iletilmiştir.

Cenazelerin inanç ve gelenekler doğrultusunda yapılmasına izin verilmemiş, pek çok yerde cenazeler kefensiz bir şekilde, aceleyle, hatta yakınlarına haber dahi verilmeden gömülmüştür.

Aynı zamanda bir suç mahali olan deprem bölgelerinde ve bir suçun sonucu ölen insanların cenazelerinde otopsi işlemleri neredeyse hiç yapılmamış, ölü muayeneleri yapılmamış veya yapılan muayeneler usulüne göre yapılmamıştır. Bu durum ölüm zamanının buna bağlı olarak özellikle hayatta kalıp kurtarılmayanlar için ölümden sorumluluğu olabileceklerin tespitini neredeyse imkansız hale getirmiştir.

Toplumun diğ er kesimlerinin gönderdiği yardımlar insan onuruna yakışacak şekilde dağıtılmamış, yer yer kavgaya varan izdiham görüntüleriyle karşılaşmış ve lütuf gibi dağıtılmıştır.

Yine yerle bir olan veya ağır hasar gören taşınmazların korumayacağına, büyük inşaat şirketlerine peşkeş çekeceğine, bunun kamu gücünü, otoritesini kullanarak zorbalıkla yapılacağına dair izlenimlerimiz ve güçlü kaygılarımız vardır.

Arama kurtarma çalışmaları zamanında başlamamış, bazı yerlerde (üçra köylerde) hiç yapılmamış ve canlı olma ihtimalinin olabileceği zamanlar dikkate alınmamış, ayrıca arama kurtarma faaliyetleri çok erken bitirilmiştir. Bu durum can kaybının artmasında çok etkili olmuştur. Binlerce insan yardım isteye isteye veya bekleye bekleye, göz göre göre göçük altında bırakılarak katledilmiştir.

Sahada bulunan veya organizasyonda yer alan kamu gücünü ve organizasyonunu elinde bulunduranların teknik becerisi organizasyon açısından oldukça yetersiz olduğu, liyakatsiz görevlendirmeler, gerçekliği olmayan ünvan ve pozisyonlara ihtiyaç duyulduğunda görevin gerektirdiği fonksiyonların yerine getirilemediği gözlemlenmiştir.

Arama kurtarma faaliyetinde özellikle kamu görevi pozisyonu olanlar “riskli” gördüğü binalarda yaşam belirtisi olmasına rağmen “çalışmadı, girmed i”

ifadeleri sıklıkla dile getirilmiştir. Bu durum özellikle Bağımsız Maden İşçileri Sendikası'nın ve TTK işçilerinin sahada bulunduğu alanlarda, gerek kurtarma faaliyetine katılanlar tarafından gerek orada bulunanlar tarafından tarafımıza bir çok defa iletilmiştir.

Gönüllü kurtarmalara lojistik destek malzeme desteği verilmemiştir ya da çok geç verilmiştir.

Bir çok noktada gerçek kurtarma ekiplerinin yaptığı kurtarmaları, özellikle AFAD ekipleri ve/veya kamusal organizasyonların içinde bulunanlar kamu gücünü kötüye kullanılarak basına ve kamuoyuna özellikle canlı bulunan göçüklerde kendi faaliyetleri gibi gösterdikleri ifade edilmiştir. Bu durum mağdurlarda ve gönüllü kurtarma ekiplerinde çok büyük tepkilere neden olmuştur. Arama, kurtarma, ilk yardım, çadır pratiklerinin geçmiş resmî deneyimli kurumları olan Kızılay ve Sivil Savunma Teşkilatı'nın içinin boşaltılmış, arpalığa dönüştürülmüş olması bir afet koordinasyon kurumu olan AFAD'ı, ordusu olmayan komutana dönüştürmüştür. Yine AFAD'ın bir devlet kurumu olarak tüm halkın dayanışma ve tecrübesini koordine etmekten çok rejimin, iktidar yanlılarının, İslami cemaatlere bağlı dernek, STK networkunun temsilcisiymiş gibi partizanca davrandığı gözlemlenmiştir. Bazı yerelerde ise bu durumun dışında

kapsayıcı davranan yerel AFAD yöneticilerinin olduğu görülmüştür.

Deprem bölgelerinden ayrılmak isteyen insanların şehirlerden tahliyesi çok eksik ve yetersiz kalmış, büyük ölçüde gönüllü örgütlenmeleriyle gerçekleştirilmiştir.

Kürt, Alevi ve/ya Müslüman olmayan toplulukların yaşadığı bölgeler için yardımların az yapıldığı ve geç iletildiği sıkça tekrar edilmiştir. Bu duruma dair gözlemimiz her bölgede aynı şekilde cereyan eden bir gözlem değildir. Şikayet ve beyanlar, bu kimliklere sahip nüfusun yaşadığı bazı bölgeler için çok yoğun bir şekilde dile getirilirken, bazı bölgeler için söz konusu değildir.

Politik oluşumlar, demokratik kitle örgütleri, sivil toplum kuruluşları, devletin olmadığı, koordinasyon boşluklarının olduğu yerlerde inisiyatif göstererek enkazlarda arama-kurtarma, ihtiyaç tespiti, ihtiyaçların dağıtılması, barınma ve beslenme olanaklarının yaratılması, düzeltilmesi gibi lojistik süreçleri ciddi bir emekle organize etmeye çalışmaktadır. İhtiyaç listeleri sürekli güncellenmekte, yardımseverlik ve dayanışma pratikleri sosyal medyanın da verdiği imkanlarla güçlü bir toplumsal pratiğe dönüşmektedir. Böylesi büyük bir yıkım karşısında arama kurtarma çalışmalarının hızlıca organize edilmesi, olabildiğince çok canın kurtarılması,

sağ kurtarılanların barınma, beslenme, hijyen ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi, devamında bu insanların yaşamlarını geçici olarak sürdürdürecekleri yaşam alanlarını oluşturmaları hayati olmanın yanında, toplumun kendini inşa etme kapasitesini de ifade etmektedir. Arama kurtarma pratiklerine katılımın madenciler, dernekler, sendikalar gibi sivil inisiyatiflerle örgütlenmesi, gençlerin, gönüllülerin arama kurtarma ve yaşamı örgütleme süreçlerinde doğrudan inisiyatif almaları, bu sürecin önemli göstergeleri olarak ifade edilmelidir.

Türkiye'nin hemen her yerinden ve dünyanın çeşitli bölgelerinden halklarımız yaygın bir seferberlik ve büyük bir dayanışma içerisinde, canları kurtarmak ve kurtulan canlar da hayatlarını sürdürebilmeleri için çalışmaya devam etmektedir. **Sol/sosyalist hareketin, Kürt hareketinin, Alevi örgütlenmelerinin tüm illerde çeşitli biçim ve görünümünde çabası, yoğun bir emeği söz konusudur.**

Dayanışma, yardım organizasyonlarında her kültürel, siyasal kesimin "kendi sosyolojisine" göre organize olma hali kentsel merkezlerde biraz kırılmış gözükse de, genel düzeyde kendini hissettirmektedir. En genel anlamda Sol çevreler genelde Alevi, Kürt yurttaşların bulunduğu semtler, kurumlar etrafında konumlanırken, milliyetçi, muhafazakar çevre-

ler Sünni ve Türk yurttaşların bulunduğu semtlerde konumlanmaktadır. İlçe ve il merkezlerindeyse bu bölünmenin görülmediği organizasyonlar göze çarpmaktadır. Depremler emekçi kesimlerin her geleni dinlediği, kulak kabarttığı, dert yandığı, diyaloga açık olduğu geleneksel düşünsel, kültürel kalıpların sarsılmaya, parçalanmaya başladığı ortamı, iklimi sunar. Bu olgudan hareket etmek sağlıklı olandır.

Sahadan Spesifik Gözlemler

İskenderun, Arsuz, Samandığ, Antakya

8 Şubat itibarı ile İskenderun girişinde limanda çıkan yangının devam etmekte olduğunu gözlemledik. Kentin ana arterlerinin pek çok yerinde büyük hasar almış binaların olduğu, şehir merkezinde dahi yıkılmış binalarda enkaz çalışmasının başlamadığı pek çok yer bulunduğu, elektrik, su, doğalgaz kesintisinin devam ettiği, gelen yardımların sokak aralarında rastgele dağıtıldığı ve **düzenli bir çadır alanı olmadığını fark ettik.**

Arsuz merkezi ve çevrelerinde yıkımın görece daha az olduğu bu bölgede temel yaşamsal ihtiyaçların giderilemediği gözlemlenmiştir. Arsuz ile

Samandağ arasındaki sahil yolunda toprak kayması olduğu gözlemledik.

Samandağ depremiden en çok etkilenen bölgelerden birisidir, bölgenin çok çok büyük çoğunluğu yıkılmış veya ağır hasarlı olup, arama kurtarma faaliyetlerinin en geç ulaştığı bölgelerin başında gelmektedir. Arama kurtarma çalışmalarında AFAD'ın başlangıçta hiç olmadığı, Bağımsız Maden İş Sendikası üyesi 33 madencinin 7 Şubat itibariyle çalışmaları başlattığı gözlemlenmiştir. 8 Şubat itibarıyla arama kurtarma çalışmaları çok kısmi oranda başlamıştı. İnternet ve telefon hatları çok çok kısıtlı idi. Yüksek katlı yapılar olmamasına rağmen hasar çok büyüktü. Samandağ giriş çıkış yolları da hasar görmüş ve şehre giriş çıkış bu yönüyle de çok zor olmuştur. Kentin pek çok sokağı ve caddesi enkazlar sebebiyle araç geçişine kapalıydı. Kente gelen yardımların son derece düzensiz dağıtıldığı, sokaklarda yığılmalar olduğu, yerlerde gıda ve giysiler olduğu gözlemlenmiştir. Samandağ merkezinde oluşturulmuş bir koordinasyon merkezi henüz yoktu, yemek dağıtımının organizasyonuna dair bir şey gözlemlenmemiştir. **Samandağ'ın yardımların en geç ve en az yapıldığı yerlerden birisi olduğu gözlemlenmiştir.** Halkta ve gönüllülerde yardımların geç gelmesi, hiç yapılmamasının nedeni olarak bölgenin etnik, dini ve politik yapısının etkili olduğu sıklıkla vurgulanan konulardan birisi olmuştur.

Samandağ ile Antakya merkez arasında yolda kısım kısım bozulmalarla karşılaşmıştır. Antakya merkezine giriş yaptığımız 8 Şubat itibariyle hasar almamış herhangi bir binayla karşılaşmamıştır. Gördüğümüz binaların tamamı ya ağır hasar almış ya da çoktan yıkılmıştı. Arama kurtarma çalışmalarında ciddi bir kaos ve iletişimsizlik gözlemlendi. Aynı şey yardım dağıtımı için de geçerliydi. Demokrasi Meydanı'nda kurulan koordinasyon biriminin belirli ölçüde çalıştığı ancak ihtiyaçlara tam olarak cevap veremediğini gördük. **Görüşme yapabilmek için bize söylenen konulara ulaşmakta güçlük çektik.** Kent merkezinden çıkıştaki yeni hastaneye ulaşamadık. Hava karardığında ortam iyice kaotik bir görüntü veriyordu. Yıkılmış binalar arasında, kapkaranlıklar içinde kalmış, hayalet bir kent. Savaş manzarasını andırıyordu. Harbiye tarafında gittiğimiz köyde de elektrik ve su yoktu, bir köy evinde yaklaşık 30 kişi sığınmış bekliyordu. (Hasar görmemiş köy evleri, bağ evleri vs gibi yerlerin tamamı bu şekilde idi.) Hatay'ın merkezinden Kırıkhan yönüne gitmek için şehrin kuzey çıkışı kullanmaya çalıştık ancak enkaz sebebiyle başaramadık, tekrar güney yönüne geçip ancak çıkacak bir yol bulabildik. Yaklaşık 50 km'lik yolu 3 buçuk saat zamanında ancak

tamamladık. Bu güzergahı başka zamanlarda 6 ila 9 saatte tamamlayanlar olduğunu duyduk.

Kırıkhan, Hassa, Altınüzüm, İslahiye, Nurdağı

Sabah erken saatlerde Kırıkhan'a vardık. Kırıkhan'da gözlemimiz kent merkezinde ciddi hasarlı pek çok binanın olduğu, enkaz çalışmalarının yetersiz olduğu, kentte su ve elektrik mevcut olmadığı yönündedir.

Hassa'da hiç hasar almamış binalar yanında çok sayıda enkazla karşılaştık. Ana görüntü Marmara depremini andırıyordu. Sınırlı sayıda yıkım var, hayatına devam eden haneler var. Kalabalık bir asker nüfusu AFAD çadırları kuruyordu. Dükkanlar kapalıydı, küçük binalarda ciddi bir hasar görünmüyordu.

Altınüzüm'de de Hassa'ya benzer bir görüntüyle karşılaştık.

İslahiye'de deprem etkisinin çok yüksek olduğu hasar ve yıkımın çok fazla olduğu bölgelerden. Burada devlet kendisini daha net gösteriyordu. AFAD çadırları kurulmuş, arama kurtarma süreçleri organize bir şekilde devam ediyordu. Ancak arama kurtarma çalışmaları depremden yaklaşık 72 saat sonra başlamış olan büyük binalar var. Ekipler çok geç kal-

mış. Yemek organizasyonu, bankamatik, su, yiyecek, barınma gibi temel ihtiyaçlar sağlanmış, arama kurtarma dışında bir sorun yok görünüyor. Cezaevi ve yan binaları da sağlam görünüyor.

Nurdağ'da da İslahiye'ye benzer bir tabloyla karşılaştık. Devlet organize bir şekilde buraya gelmiş. Asker, polis, AFAD çadırları ve konteynırlar gelmiş. Büyükşehir Belediyesi imkanları da kullanılmış. Ziyaret edilen yerlerde karşılaştığımız en ilginç sahnelerden birisi burada karşımıza çıktı. Nurdağ'da boş bir arazi de bekleyen onlarca kamyonun beklediği görüntü bizim açımızdan bu sürecin sembollerinden birisi oldu. Kalyon İnşaat, Yapı&Yapı, JCC sermaye gruplarının hafriyat kamyonları hazır bekletiliyordu (Bu gözlemimiz Tayyip Erdoğan'ın bir yılda çözme vaadi, valiliğin 13 Şubat günü 1 ayda enkaz kaldırmaya başlanılacağı iddiasının somut fotoğrafı idi. **Devlet tüm hazırlığını enkaz ve yıkıma odaklanmış bir şekilde yapmış**).

Maraş, Göksun, Elbistan

Akşam üzeri saatinde merkeze girdik. Kente girişte trafik yoğunluğu vardı. Sanayi sitesinde ciddi oranda göçükle karşılaştık. Ana arterlerdeki büyük ve yüksek binalarda ciddi enkazlar vardı. Arama kurtarma çalışmaları yetersizdi. AFAD yetersizdi. Kente dışarıdan gelen pek çok gönüllü olmakla birlikte henüz güçlü bir koordinasyon oluşturulmamıştı. **Elektrik, su, yeterli tuvalet, sigara yoktu.** Dini yapıların faaliyetlerine diğer

kentlere oranla bu şehirde daha yaygın ve yoğun olarak çalışma yürüttüğünü gözlemledik.

Maraş üzerinden Elbistan'a gitmek üzere Göksun'dan geçtik. Yolda ciddi bir trafik söz konusuydu. Yol üzerindeki marketlerde meyve sebze ve pek çok ihtiyaç bulunabiliyordu, sigara stokları tükenmiş idi ve sınırlı sayıda satılıyordu. Göksun merkezde dükkanlar kapalıydı, elektrik vardı ama binalarda oturan kimse yoktu. Binalarda yaygın hasar gözlemlemedik.

Elbistan'a 9 Şubat gece saatlerinde vardık. Madencilerin arama kurtarma çalışmaları sürüyordu. Burada yemek ve barınma organizasyonuna dair sivil bir inisiyatif oluşmuş, AFAD belirli bölgelerde çadır kentler oluşturmuş. Sivil ve resmi görevliler görece daha uyumlu olarak çalışıyordu. Madenciler, AFAD ve başka ülkelerden gelen arama kurtarma ekipleri yaygın olarak arama kurtarma faaliyetlerine devam ediyordu. Canlı kurtarmaların daha fazla olduğu örneklerle karşılaştık. **Bağımsız Maden İşçileri Sendikası'ndan madenciler eski asansörde mahsur kalmış 4 kişilik bir aileyi bir yerden, bir çocuğu başka bir yerden kurtarmışlardı.** Başka ülkelerden gelen kurtarma ekipleri küçük bir çocuğu kurtarma anlarına tanık olduk. Ancak dağıtım ve organizasyonda ciddi sorunlar gözlemledik. Giysiler yollara saçılmış. Gelen fazla eşya koordine edilememiş. 10 Şubat günü madencilerin dahil olduğu bir arama kurtarma çalışmasını gözlemledik. Kent merkezinde fazlaca sayıda yıkılmış ve ağır hasar almış bina vardı. Hasarsız bina neredeyse yok gibiydi. Gece sıcaklık -19 dereceye kadar düştü. Gece madenciler ve gönüllüler birlikte iki katlı bir mescitte uyuduk 50 kişi bir arada ve korkarak. Madenciler geldikleri günden beridir otobüste uyumuş oldukları için ayaklarını uzatarak uyumak için riski göze aldıklarını

söylediler. Biz de o gün hariç üç kişi hep araç içinde uyuduk. **Sabah dışarı çıktığımızda herkesin ayakkabıları donduğu için onları ateşe tutup ısıtarak giyinebildik.**

Malatya, Doğanşehir

Malatya merkezde bölge bölge ciddi yıkımlar olan binalar, mahalleler gözlemledik. Afet Gönüllüleri'nin oluşturduğu koordinasyon merkezini ziyaret ettik. Burada iyi bir sistem oturtulmuş durumdaydı. Köylerde ciddi bir yıkım olmamış, köylerde evlerde kalmıyor, şehirde yaşayanlar arasından köylere geçebilenler kalabalık nüfuslar halinde birlikte kalıyorlardı. Eğribük köyünü uzaktan yerini belli eden su kulesi yıkılmış, evlerde az hasarlar vardı. Fethiye köyünde yıkım yok, elektrik var, kentten gelenler sığınmışlardı.

Doğanşehir merkez genelinde ise su ve elektrik yoktu. Binaların büyük çoğunluğu yıkılmış veya ağır hasarlıydı. Arama kurtarma çalışması görmedik. Kent girişine AFAD çadır kent kuruyordu. Acil yardım sistemi daha önce kurulmuş olduğu çadırdan hastane içine taşınmıştı. Bir kat işlemekteydi. Kentin koordinasyonu diğer binalara göre daha güvenli olması nedeniyle hastaneden yürütülüyordu. **Gece sıcaklık -20 dereceye kadar düştü.**

Erkenek, Besni, Adıyaman

11 Şubat sabah saat 9 sularında Erkenek'e giriş yaptık. Doğanşehir yönünden girişte AFAD çaldır-ları kurulmuş. 1-2 katlı binalarda bile göçme vardı. Yamaçlardaki evlere bir şey olmamış. Gölbaşı'na doğru yolda kırılmalar, çatlamlar oluşmuş. Dere koyu bir renkte çamurlu akmaktaydı.

Besni ilçesinin merkezinde ender yerlerde yıkım var. Banka, telefon bayisi gibi çeşitli dükkanlar açıktı. Köylerde ise ciddi hasarlı evler olduğunu öğrendik.

Adıyaman'da apartmanların önemli bir kısmı yıkılmış. Yeni yapılan binalarda da yıkımlar söz konusu. Halkın kendi yaptığı 1-2 katlı binalarda sağlam kalanlar olmuş. AFAD çadır alanını yeni kuruyordu. **Enkaz çalışmaları iki gün önce 9 Şubat'ta başlamış.** Köylere yönelik çalışmalar ya başlanamamış ya da çok zayıf, ulaşımda güçlükler var, yolları kayalar kaplamış. Kalacak yer sorunu büyüktü. Gelen kişilerin yerleşimi, eşyaların tasnifi, depolanması noktasında ciddi zaafılar vardı. Enkazlardan canlı kurtarma süreçleri sürüyor, sabah iki kişi çıkarılmış. Gönüllü gruplar ve Zonguldak'tan gelen maddencileri gördük, görüştük. Cemevi'ne aşevi, sağlık hizmetleri, gıda dağıtımı, köylerde gıda dağıtımı ve sağlık tarama organizasyonları vardı.

Bozova, Urfa, Birecik, Gaziantep, Pazarcık, Osmaniye

Adıyaman merkezden Urfa yoluna girdiğimizde Kavin Group'a ait bir inşaat firmasının yüzlerce araçlık hafriyat kamyonu ve iş makinası konvoyuna denk geldik. Nurdağ'da gördüğümüz tabloyu tamamlayan bir görüntü idi bizim açımızdan. Sermaye arama kurtarma bitmeden yıkım organizasyonu için hızlı bir şekilde çalışmasına başlamış durumda. Arama kurtarma aşamasında silikleşen devlet bir

sonraki hamle için hızlıca organizasyonun altyapı hazırlıklarını yapıyordu.

Bozova merkezde hasar alan evler söz konusu olmakla birlikte yıkım yok. Kentte hayatın olağan akışı sürüyor. Köylerde ise ölümler söz konusu. Sivil inisiyatifler arama kurtarma çalışmalarını organize ediyor.

Akşam 18 sularında Urfa merkezine giriş yaptık, lokantalar açık, ana arterlerdeki yeni binalarda çok sayıda kalan göremedik ama elektrik var ve binalarda tek tük kalanlar da mevcut. Yıkım yoğun değil, lokal. Urfa gibi yıkımın etkisinin daha az olduğu yerlerde dahi şehrin büyük bölümünün evlerine girmediğini gözlemledik.

Birecik'te kolon kesilmesi sonucu 1 bina yıkılmış ve 26 kişi ölmüş. Bunun dışında ölüm olmadığı bilgisi paylaşıldı. Yardım malzemesi dağıtılmış ama ihtiyaç sahibi olmayanlar almış. Depremın etkisinin çok olmadığı yerleşimlerden.

Gaziantep'i deprem lokal olarak etkilemiş, şehir merkezinin tamamında yıkım yok, ağırlıklı olarak etki ettiği yer lüks bir mahalle olan İbrahimli. Arama kurtarma çalışmaları sürüyordu. Ancak geç başlanmış ve tam doğru bir bakış açısıyla çalışmalar sürdürülmemiş. Canlı kurtarmalar devam ediyor. Bir yandan kentin pek çok bölgesinde hayat olağan akışıyla sürüyor. **Kurtarma çalışmalarının yapıldığı bölge izole edilmiş, giriş çıkışlar sınırlı.**

Pazarcık'ta 12 Şubat itibarı ile devlet konuşlanmış, çeşitli yerlerde elektrik ve su bağlanmış. Şehrin tamamında yıkım çok büyük. Sanayide de yıkım büyük. Köyler çok fazla ve dağınık bir alanda, köylerde de yıkım çok büyük. Depremi merkezi olduğu da düşünüldüğünde şehri tamamıyla etkisi altına almış. Merkezde ağır hasarlı ve yıkılmış pek çok bina yanında yıkılmamış binalar da mevcuttu.

Osmaniye'de deprem siter bölgesinde bir alanı etkilemiş. 12 Şubat itibarı ile siterlerin yollarının tamamı kapatılmış, giriş çıkışlar yasaklanmış ve kontrol altına alınmış izole bir bölge oluşturulmuş. Bunun dışında lokal alanlarda yıkım ve hasarlı binalar var. Şehrin tamamı etkilenmemiş durumda.

Genel Değerlendirme

6 Şubat tarihinde Pazarcık ve Elbistan'da yaşanan iki büyük deprem, ülkemiz tarihinde yaşanmış en büyük katliam niteliğini taşımaktadır. 1999'da Marmara'da yaşanan büyük depremin ve yakın tarihimizde yaşanmış diğer depremlerin çok ötesinde ölüm ve yıkım yaşayan halklarımız, neoliberal devletin tüm çıplaklığıyla bu süreci kendi karakterince örgütlemesini de deneyimlemektedir. Buna karşı, ülkemizin her yerinden örülen dayanışma pratiği, bu

topraklarda umudun, direncin, kardeşliğin ne kadar köklü, canlı ve değişmez olduğu gerçeğini hatırlatmaktadır.

Coğrafyamızda deprem kaçınılmaz bir olgudur; ancak yıkımlar ve ölümlerin failleri vardır. 99 depremi sonrasında çıkarılan yönetmeliklere göre yapılmış binaların dahi çöktüğü ve katliama sebep olduğu; yasaların, yönetmeliklerin, belediyelerin, müteahhitlerin, bakanlıkların devasa işbirliği içerisinde olduğu ve sonucunu onbinlerce insanımızın canı ve onlarca kentimizin yıkımıyla ödediğimiz bir katliamdır. Sermaye sınıfının proleterleşme, mülksüzleştirme, güvencesizleştirme ekseninde yürüttüğü sınıf savaşının bütün aparatlarını temsil eden devlet en büyük sorumludur.

Sermaye devleti, bir maliyet hesabı yaparak deprem sürecini birikim süreci olarak örgütleme ve inşa etme bakış açısıyla, yardım organizasyonunu buna göre düzenlemiştir. Dayanışma burada bir yandan devletin yerine geçebilme kapasitesinin yükselmesi mahiyeti taşıırken bir yandan ise devletin kendi görev ve sorumluluklarını halkın üzerine bindirme gibi bir işleve sahip. Deprem fonu gibi halkın maddi birikimiyle oluşturulmuş bir fonun yağmalanmış olması sermaye devletinin burada kurduğu ilişkiyi özetliyor.

Akut soruna dair dayanışma pratiğinden bir an tereddüt etmeden, halkımızın yaralarını sarmaya yönelik bu çabanın politik mahiyetine odaklanmamız gerekir. Zira bizim dayanışma pratiğimizi burjuva hayırseverliğinden ayıracak şey **temelde halkın özneleşme sürecini güçlendirecek ve bunu “sınıfa karşı sınıf, kente karşı kent, inşaya karşı inşa” süreçleriyle birlikte örgütleyecek bir bakış açısını oluşturmaktır.** Bir yandan “devlet nerede?” yakarılarının sosyal devleti çağıran yanını görmek, öte yandan “biz varız” gibi yukarıdan ve hayırsever bir pratik olarak yıkıma uğramış halkın yaralarını sarmak sonuçta akut soruna çözüm getireceği gibi devletin de istediği noktada gelerek sermaye birikimini kolaylaştıracak pratikleri devreye sokmasını kolaylaştırabilir. Zira devletin ilk elden müdahale etmeyi tercih etmediği yerlere sonradan kayyumlar ataması bu sürecin olağan bir çıktısı olarak görülmektedir.

“Nerede bu devlet?” önemli bir sorudur ve buna yönelik berrak bir cevap oluşturulmalıdır. Neoliberal tanrıların devleti, kendini fiziki, mekansal olarak güçlü kılıp toplumu güçsüzleştirecek şekilde örgütlüyor. Devlete ait kurumlar, yapılar, kendi mevcudiyetini güçlü bir şekilde var kılma motivasyonunu sahipken, toplumu da sürekli güçsüzleştirme, yapabilme kapasitesini elinden

alma, şeklinde örgütlüyor. Bunu enkaza dönmüş şehirlerde de görebiliyoruz, mesela yeni devletin kurduğu ekipler, yaptığı binalar sağlamken halkımıza dayattığı binaların enkaz olduğu pek çok yer örneğimiz var. Bunu devletin enkazla kurduğu ilişkide de görebiliyoruz. **Devlet enkaza bir sermaye birikim süreci olarak yaklaşıyor.** Kendini böyle kuruyor ve bu da son derece politik bir yaklaşım. Enkazın ağır yükünü üstlenmek yerine sivil topluma bırakıyor. İnisiyatif boşlukları oluşup o alanı kontrol edemeyeceği yerde daha doğrudan müdahalelerde bulunuyor. Mekana yerleşebiliyor, dayanışma hesaplarına el koyabiliyor, yardım tırlarına çökebiliyor, kayyum atayabiliyor. Parasal nitelikteki işlerle otorite boşluğu yaşanan yerlerde kendini gösteriyor. Bunun temel motivasyonu zengini zenginleştiren, yoksulu yoksullaştıran ve genel planda mülksüzleşme ve proleterleşme sürecini örgütleyen bir olağanlık söz konusu. **Özellikle Antakya, Samandağ, Kırıkhan, Maraş, Pazarcık, Elbistan, Gölbaşı, İslahiye, Nurdagi, Adıyaman yeni bir mülksüzleşme ve proleterleşme sürecinin mekanları olacak.** Kırıkhan, İslahiye, Nurdagi, Adıyaman girişlerinde ve güzergahlarında gördüğümüz, yüzlerce hafriyat kamyonu, iş makineleri insanları kurtarmaya değil, yıkılan binaları bir enkaz olarak konumlandırıp

buradan yeni birikim süreci örgütlemek için, istahlı bir bekleyişi sürdürüyor. Enkazlar hızlıca kaldırılıp buralarda yeni şehirler kurulacak. Mülksüzleşen depremzedeler bu kentlerde işgücü olarak proletarleştirilecek. Erdoğan'ın "1 yıl verin" söyleminin özeti budur. Güncel inşaat teknolojisini kullanarak, Dünya Bankasının 1.78 milyar dolarlık bir yardım fonuyla destekli bir şekilde, büyük sermaye gruplarının öncülüğünde yeni bir kent inşa etmek için arzulu bir şekilde bu enkaz işlerine başlamayı önlerine koydular. Sürece eklenen STK'ları, "halkın rehabilitasyonu" gibi bir alanda izole ederek ana projelerini gerçekleştirmek isteyecekler.

Neoliberal devlet işte tam olarak budur. Depremi hemen ertesinde oluşan "Devlet nerede ?" veya "Devlet çöktü, devlet yok." hissi, aslında bina yapı-denetim-ruhsatlandırma süreçlerinden başlayarak, tüm bu inşaat yapımı, depremle yıkımı, arama-kurtarma süreçlerinin yavaşlığı ve koordinasyonsuzluğu, yeniden yapım süreçlerini son derece soğukkanlı, pişkin ve kendi aklına uygun bir şekilde hazırlayan bir devlet mekanizmasıyla karşı karşıyayız. **Hakeza, depremlerin hemen ertesinde ilan edilen OHAL'in iddia edildiğinin aksine güvenlik gerekçesiyle değil bu yeniden inşa faaliyetinin güvence altına almak için ilan edildiğini düşünüyoruz.** Zira depremde

yıkılan binaların yerine yeni bir inşa faaliyetinin yapılabilmesinin hukuki olarak gerekçelendirilmesi gerekmekte ve bu süreç OHAL kapsamında acele kamulaştırma süreçleriyle işletilecek. Devlet yeniden yapımda inşaat sektörünün faaliyetinin koruyucu ve düzenleyici aktörü olarak kendini gösterecek. Pek çok sektörün lojistik merkezi olarak tasarlanan Antep, Maraş illerinde, yoksullukla cebelleşen Adıyaman'da, proleterleşmenin ve yoksullaşmanın derinleştiği Amed ve Urfa'da, sıfırdan inşa edilmesi gereken Samandağ, Antakya, İslahiye, Nurdağı, Kırıkhan'da, mülksüzleştirme yoluyla halkın proleterleşmesini tesis etmek, güvence altına almak. Devlet, işte tam olarak buradadır, bu süreci pürüzsüz bir şekilde işletebilmek için sahada kolluk gücüyle otorite, farklı tehlikeli grupları sınırlandırmak ve kontrol altında tutmakta şiddet erki, yasal sürecin işletilmesinde hukuk, büyük sermaye gruplarının faaliyetini yürütmesinde düzenleyici roldedir. Günümüzde devlet budur, tam da olması gerektiği yerdedir. Patronlar yeni yatırım ve kâr fırsatlarıyla ellerini ovuştururken, devlet de bu düzeneği kurmak ve işletmek işinin başındadır.

Böylesi afet döneminde bir yandan da açılan otorite boşluklarından sızan, bu aralıklarda yeni çatışma düzlemleri yaratan bir akıl ve fiili çalışma olanakları ortaya çıkar. **Daha önce temas edil-**

memiş topluluklarla kader ortaklığı inşa etmenin, devletin müdahale etmekte zorlandığı boşluklarda bu ilişkiyi inşa etmenin imkanları görünür. Devrimcilik açısından bu durum, toplumun devletle karşı karşıya gelmesinde daha önce sınırlanmış ve kontrol altında tutulmuş dinamiklere etki alanını genişletme, derinleşme, köklenme imkanı sağlar. Temas alanlarının kapalı olduğu yerlerde bunları açmak, yenilerini açmak ve buralarda kökleşme imkanlarını takip etmek. Farklı tüm sınıfların sorun ve taleplerini açığa çıkartan, bunları sınıf mücadelesinin etrafında örgütleyen bir ilişkinin imkanları vardır. Emekçilerin sermaye sınıfının yeni mülksüzleştirme ve proleterleştirme projesi karşısında bağımsız bir siyasal güç olarak örgütlenmesi gerekmektedir. Biz esas olarak buna tevessül ediyoruz.

Sınıfa karşı sınıf, kente karşı kent, burjuva siyasetine ve liberal akla karşı proleter güç siyasetinin inşa edilebileceği düzlem de burası olarak görülebilir. Toplumun kendini örgütleme kapasitesini güçlendirmek, neoliberal devletin karşısına bir güç olarak konuşlanmak, talep etmek, hakkını almak, kolektif kapasiteler geliştirmek ve bunun için mümkün olan tüm kesimlerle ortaklıklar inşa etmek gerekmektedir. Anadolu'da küresel fabrikayı örgütlenmenin temel

şartlarından biri bu küresel fabrikanın emekçileriyle temas ve kaynaşma dinamiklerini yaratmaktır. Deprem, aynı sınıfa mensup ve kadere sahip olduğunuz milyonlarca insanla ortak bir hissiyat geliştirmemize yol açtı. Bunun derinleştirilmesi gerekir.

Proleter güç siyaseti burada sermayenin araçlarını kısıtlayan, elinden alan bir muhteva olarak görülebilir. Arama kurtarma çalışmasını yürüten AFAD kurumunun bir şirket gibi işlemesi karşısında, faaliyeti sivil alternatif organizasyonların ve örgütlenmelerin, bu örgütlenmelerin organizasyon kapasitelerinin yükseltilmesi, müdahale ve/ya diğer müdahale biçimlerini düzenleyebilmek; bu organizasyonları güçlendirecek inisiyatif kazandıracak yöntemleri belirlemek, yeni inşa edilecek kentlerin nasıl olacağını belirleme hakkı elde edebilmek; sermayenin devlet üzerindeki söz yetki karar pratikleri karşısında, devletin başka türlü davranmasını zorlamak, onun karşısında dikilmek. **Siyasi partilerin “sivil toplum örgütüne dönüştüğü” böylesi durumlarda, proleter bir bedenleşmenin siyasete el koyma imkanı açığa çıkar.** Örneğin, acil ve hayati bir ihtiyaç olan çadır kent oluşumunda deprem fonunun yağmalandığını bir an akıldan çıkarmadan, akut soruna çözüm için odaklanmak yanında, demek ki deprem ülkesi olan bir ülkede çadır parasını deprem öncesi planlayan bir pozisyon

yaratabilmeyi de önümüze koymak gerekir. O çadırların anında gelebileceği bir organizasyon yaratabilmek, yani devleti böyle programlayabilmek, emekçilerin yaşama hakkını güvenceye alan bir bedenleşmeyi ifade eder. Kente karşı kent ve inşaya karşı inşa perspektifimizi de buradan düşünmek mümkün. İştahlı sermaye güçleri kamyon kamyon enkaz çıkarmayı beklerken ve bunda hiç bir ahlaki, dini, kültürel kaygı taşımazken, depremzedeleri içinde oturmalarına zorlayacakları kentler, binalar inşa etmeyi planlıyorlar. Bu binaları alabilmek için belki borçlanacak veya mevcut daire kapasitesinin altında dairelere rıza gösterecekler. **Her şeyini kaybetmiş depremzedeler verilen işlerde ucuz işgücü olarak çalıştırılacak. 10 ili kapsayan deprem bölgesi büyük bir mülksüzleştirme ve proleterleşmenin merkezi haline dönüşecek.** Buna şimdiden tanığız. Tüm emeğimizi ve mücadeleyi, bu yeni dikilen kefen karşısında başka bir kaderi inşa etmenin yollarını aramaya veriyoruz. Milyonlarca insanın acısı, öfkesi ve dayanışması, kendi kaderini eline alma, bir güç olarak sermayenin devleti karşısına dikilme, haysiyetli bir yaşamı talep etme imkanına sahiptir. Hasar tespiti süreçlerinden kentin tasarımına kadar tüm süreçlere halkın katılımını sağlayacak araçlar üretmek, depremde hayatları yıkılan insanların na-

sıl bir yaşam sürmek istediklerine yönelik sermaye projesi karşısında devrimci alternatifler üretmek, hak kayıplarına karşı mücadele edebilecek zeminler inşa etmemiz gerekmektedir. Köylerde yaşanan yıkım ve hak kayıpları karşısında da köylülerin haklarını savunacak mücadele araçları geliştirmeye ihtiyaç vardır.

Aklımızdan çıkmaması gereken husus devletin tek bir inşa anlayışı olduğu fakat bu anlayışın çok farklı takdim edilmiş tarzları, yüzleri, dilleri, temsilcileri olduğudur. **Düzen içi iktidar, muhalefet kamplarından her siyasal kümenin anlayışının üstündeki ambalajı söktüğümüzde karşımıza Dünya Bankası projelerinde temelendirilmiş “İklim ve Afete Dirençli Şehirler” gibi sloganlarla örtülen aynı kapitalist kent yaklaşımını buluruz.** Kapitalizmin ideolojik hegemonyasının sürdüğü koşullarda afetin yarattığı politik fırsatlar ikliminde geliştirilen ikili karakter taşıyan, alternatif özellikli pratiklerin etrafında biriktirdiği siyasal potansiyellerin abartılmaması gerekir, bu tür pratiklerin geriye bırakacağı somut toplumsal ilişkilerdeki kalıcılık, devamlılık, yeniden üretime açık bakiyelerine odaklanmak abartı unsurunun yanıltıcılığını azaltacaktır. Dolayısıyla, bu pratikleri esnek ama ilkeli bir siyasallaşma süreciyle bağlantısı içinde düşünmek, halkın acil ihtiyaçlarına

özüm üretirken sınıf savaşının aktüel tezahürlerini gören bir ufukla mücadelele hazırlanmalıyız.

Deprem devletin tanrısallığını çözmüş, sermaye devleti enkazın üzerinde çırılçıplak bir şekilde kalmıştır. Neoliberal tanrılar pişkin gülümsemeleriyle halkın acılarından yeni bir kâr aparatı üretmenin iştahlı bekleyişindedir. Bu durumu tersine çevirmek, emekçilerin talep ve çıkarlarını bir güç olarak inşa etmek ve sermaye devletini enkazın altına gömmek bizlerin asli görevidir.

Anarşist Kütüphane

Umut-Sen
Deprem Gözlem Raporu
17.03.2023

22.03.2023 tarihinde şuradan alındı: umutsen.org

tr.anarchistlibraries.net